

**СУЧАСНА НАВЧАЛЬНА КНИГА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО
ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ: КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ ВИМІРИ**

**MODERN TEXTBOOKS OF CULTURAL AND ART PROFILE: QUANTITATIVE
AND QUALITATIVE DIMENSIONS**

Здійснюється кількісний та якісний аналіз підручників і навчальних посібників культурно-мистецького спрямування, що вийшли друком в Україні за часів її незалежності.

Ключові слова: культурно-мистецька освіта, підручники, навчальні посібники, Харківська державна академія культури.

Осуществлен количественный и качественный анализ учебников и учебных пособий культурно-искусствоведческого профиля, изданных в Украине в период ее независимости.

Ключевые слова: культурно-искусствоведческое образование, учебники, учебные пособия, Харьковская государственная академия культуры.

The quantitative and qualitative analysis of textbooks and manuals of cultural and art profile published in Ukraine within the period of its independence is exercised.

Kew words: education in the sphere of culture and art, textbooks and manuals, the Kharkiv State Academy of Culture.

Вища школа України нині перебуває на стадії свого інноваційного розвитку, переосмислення концептуальних, організаційних та методичних засад. Культурно-мистецька освіта не є винятком. Самобутня, елітна, ексклюзивна, вона прагне визначитися щодо своїх подальших пріоритетів, стратегічних і тактичних завдань. Основними орієнтирами для її поступального розвитку можна вважати: збереження та примноження багатих традицій і здобутків вищої вітчизняної культурно-мистецької освіти, що визнані в усьому світі; модернізація вищої галузевої освіти України в змістовому, організаційному, технологічному та методичному аспектах; досягнення відповідності підготовки культурно-мистецьких кадрів вітчизняним, європейським і світовим стандартам освіти [5; 12; 18; 20-25].

Основними продуктами наукової діяльності вченого-викладача є публікації в широкому значенні цього слова (статті у фахових наукових журналах і збірниках, монографії, підручники, навчальні

посібники, навчально-методичні видання та ін.), які оцінюються за такими базовими параметрами: кількістю та якістю опублікованих праць; рівнем їх використання та цитованості.

Тимчасовим порядком надання навчальній літературі грифів Міністерства освіти і науки України (2008 р.) визначено, що грифи є офіційним визнанням відповідності навчальної літератури законодавчим і нормативним вимогам нашої країни, навчальним планам і програмам, стандартам освіти, які регламентують її зміст та структуру. Головними навчальними виданнями визначено: підручники, навчальні посібники, навчально-наочні посібники, навчально-методичні посібники, хрестоматії, словники, енциклопедії та довідники [19, с. 12-13]. Йдеться про аналіз кількості та якості навчальних і навчально-методичних видань для вищих навчальних закладів та ВНЗ культурно-мистецького спрямування, що вийшли друком на терені України за період з 1991 по 2013 рр., об'єднаних під загальною назвою «навчальна книга».

Слід зазначити, що проблема створення та функціонування навчальної книги була й залишається об'єктом активного обговорення [5; 12; 16; 18; 22; 25]. При цьому висловлюються протилежні точки зору щодо перспектив її подальшого існування в сучасному освітньо-комунікаційному просторі інформаційного суспільства і суспільства знань. Одні автори доводять, що підручники та навчальні посібники були і залишаться в перспективі основним документно-комунікаційним засобом передавання інформації (знань) у часі та просторі; за умов активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, трансформуючись в електронну форму, навчальна книга розширює свої масштаби, стає доступною не лише на локальному, а й на глобальному рівнях. Інші автори пророкують утрату навчальною книгою свого культового значення в навчальному процесі, її неспроможність конкурувати з Інтернетом, який надає викладачам і студентам безмежних можливостей в освітньому сенсі.

Мета статті — виявлення закономірностей формування документного потоку підручників і навчальних посібників культурно-мистецького профілю в Україні; обґрунтування головних вимог до їх змісту, структури, обсягу з огляду на перспективи функціонування навчальної книги (друкованої чи електронної) в сучасному культурно-мистецькому освітньому просторі.

Одним із основних показників продуктивності вищої школи будь-якої країни є кількість та якість виданих навчальних та навчально-методичних видань, обсяг яких у світовому освітньому просторі щороку збільшується. Базуючись на цій глобальній тенден-

ції, спробуємо віднайти підтвердження чи спростування цієї закономірності на українському терені. Об'єктивність дослідження забезпечують ґрунтовний аналіз даних статистичного збірника «Друк України» Книжкової палати України за період з 1991 по 2011 рр., а також вивчення фонду бібліотеки Харківської державної академії культури (ХДАК), зокрема підфонду навчальних видань культурно-мистецького спрямування, надрукованих у 1991-2013 рр.

В Україні передбачено певні заходи щодо стимулювання підготовки і видання навчальної літератури вченими-педагогами. Так, згідно з Порядком присвоєння вченого звання професора і доцента (2008 р.), претенденти на його отримання обов'язково повинні мати в своєму доробку навчально-методичні праці. Зокрема ті, що не мають наукових ступенів, повинні бути авторами підручників або співавторами не менше трьох підручників (навчальних посібників) з грифом МОН України, виданих упродовж останніх 10 років, та мати не менше 25 наукових праць, опублікованих у фахових наукових виданнях України чи провідних наукових виданнях інших держав. Такі посилені вимоги стосуються перш за все викладачів мистецьких напрямів і спеціальностей, зазвичай, як правило, будучи народними чи заслуженими артистами, діячами мистецтв, заслуженими працівниками культури України, для отримання вченого звання доцента чи професора, окрім власних творчих здобутків та підготовки талановитих учнів-лауреатів і дипломантів конкурсів та фестивалів, повинні мати солідні наукові і навчальні публікації.

Це стимулює викладачів до розроблення програмних, науково-методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників тощо. Порядком надання навчальній літературі грифів МОН України для підвищення її якості, уніфікації вимог до змісту, структури, обсягів підручників та навчальних посібників передбачені певні умови. Серед них:

- відповідність сучасним педагогічним технологіям і вимогам до навчальної книги;
- високий науково-методичний рівень й оригінальність;
- забезпеченість навчальної дисципліни відповідною сучасною україномовною літературою [19, с. 5].

У 2008 р. МОН України видано Методичні рекомендації щодо структури, змісту й обсягу підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів та Порядок надання навчальній літературі грифів Міністерств освіти і науки України [19]. В них закладено основні критерії щодо загальних вимог, структури, обсягу навчальних видань, викладено порядок проведення експертизи, скасування грифа.

У цьому документі зокрема підкреслено, що підручники та навчальні посібники:

- повинні мати високий науково-методичний рівень, містити необхідний додатковий апарат;
- бути написані в доступній формі, де навчальний матеріал пов'язаний з практичними завданнями, передбачати міжпредметні зв'язки [19, с. 6].

Крім того, наведено вимоги до структури й обсягу навчальної книги. Основні структурні елементи підручника та навчального посібника:

- зміст (перелік розділів);
- вступ (передмова);
- основний текст;
- питання, тести для самоконтролю;
- обов'язкові та додаткові задачі, приклади;
- довідково-інформаційні дані для розв'язання задач (таблиці, схеми тощо);
- апарат для орієнтації в матеріалах книги (предметний, іменний покажчики) [19, с. 7].

З огляду на ці рекомендації, проаналізовано масив підручників і навчальних посібників культурно-мистецького профілю, що вийшли друком в Україні впродовж 1991-2011 рр.

Кількісні показники видання навчальної та навчально-методичної літератури в Україні (1991-2011 рр.). Аналіз статистичних даних свідчить, що в 1991 р. вийшло друком усього 1567 навчальних та навчально-методичних видань, відповідно 878 і 689 друк. од, що складає 26,8% випуску, середній тираж навчальних видань становить 32,5 тис. прим., науково-методичних — 4,5 тис. прим. [9, с. 23]. У тематичному сенсі документний потік книг і брошур є таким: література з *освіти, педагогічних наук та культури* — 534 друк. од (9,1%), преса, книгознавство, поліграфія — 20 друк. од. (0,3%), література з питань мистецтва — 63 тис. прим. (1,1%), відповідно середній тираж однієї книги дорівнює 56,2 тис. прим, 5,5 тис. прим., 65 тис. прим. [9, с. 11]. Дані статистики свідчать, що впродовж 1991-1996 рр. в Україні надруковано 4677 назв посібників для ВНЗ, тиражем 12755, 3 тис. прим, обсягом 198986,6 друк. арк., середній тираж яких — 2,7 тис. прим. [9, с. 32]. Тобто навчальна книга посідає належне місце в потоці друкованої продукції України.

У 2011 р. вийшли друком 7998 назв навчальних і методичних видань, тиражем 19764,9 тис. прим., обсягом 308374,7 тис. арк., що складає 35% назв, 42,5% тиражу, 36,3% друк. арк. [10, с. 34]. У тематичному сенсі:

1. *Освіта та культура*. Всього — 3936 назв (49,2%) тираж — 18147,7 тис. прим.; обсяг у друк. арк. — 272074,4 тис. відбитків. Серед них за тематичними розділами: *Освіта. Педагогіка* — 3,864 назви; тираж — 18110,8 тис. прим., обсяг — 271368,5 тис. відбитків. *Культура. Цивілізація. Прогрес* — 29 назв, тираж — 17,7 тис. прим., обсяг — 250,3 тис. відбитків. *Культура України (культурологічні дослідження)* — 43 назви, тираж — 19,2 тис. прим., обсяг — 455,6 тис. відбитків.

2. *Друк у цілому. Книгознавство. Преса. Поліграфія*. Всього — 351 назва (4,4%), тираж — 365,6 тис. прим.; обсяг у друк. арк. — 10038,8 тис. відбитків. Серед них за тематичними розділами: *Книгознавство. Бібліографія. Бібліотечна справа. Каталоги* — 256 назв; тираж — 55,0 тис. прим.; обсяг — 10101,8 тис. відбитків. *Друк у цілому. Журналістика. Засоби масової інформації* — 51 назва; тираж — 18,4 тис. прим.; обсяг — 348,0 тис. відбитків. *Поліграфічна промисловість. Видавнича справа. Книжкова торгівля* — 44 назви; тираж — 292,2 тис. прим., обсяг — 8680,0 тис. відбитків [10, с. 10].

3. *Мистецтво. Мистецтвознавство*. Всього — 291 назва (3,6%); тираж — 644,4 тис. прим.; обсяг у друк. арк. — 8236,2 тис. відбитків. Серед них за тематичними розділами: *Мистецтвознавство* — 18 назв; тираж — 18,6 тис. прим.; обсяг — 598,2 тис. відбитків. *Охорона пам'яток та пам'ятників історії та культури* — 75 назв; тираж — 51,3 тис. прим.; обсяг у друк. арк. — 858,5 тис. відбитків. *Образотворче мистецтво* — 46 назв; тираж — 249,1 тис. прим., обсяг у друк. арк. — 2239,2 тис. відбитків. *Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн* — 52 назви; тираж — 199,8 тис. прим., обсяг у друк. арк. — 2195,5 тис. відбитків. *Музика. Музикознавство* — 81 назва; тираж — 32,3 тис. прим., обсяг у друк. арк. — 790,5 тис. відбитків. *Видовищні мистецтва* — 6 назв; тираж — 71,4 тис. прим., обсяг у друк. арк. — 1205,5 тис. відбитків. *Українське кіномистецтво* — 4 назви; тираж — 2,8 тис. прим., обсяг у друк. арк. — 19,4 тис. відбитків. *Театр. Сценічне мистецтво* — 18 назв; тираж 7,9 тис. прим., обсяг у друк. арк. — 71,6 тис. відбитків. *Українське театральне мистецтво* — 20 назв; тираж 11,1 тис. прим., обсяг у друк. арк. — 255,3 тис. відбитків [10, с. 10].

Аналіз свідчить, що спостерігається тенденція до збільшення обсягу електронних навчальних видань у документному потоці. Так, у 2011 р. їх видано 83 назви, тираж 7,1 тис. прим., обсяг оперативної пам'яті в Мб 8812,1. Серед них: навчальних і методичних видань 51 назва (61,5%), в т.ч. для ВНЗ — 49 назв, практикумів — 2 назви. Тираж складає 3,5 тис. прим. (4,9%), обсяг оперативної пам'яті —

6540,8 (74,2%) [10, с. 48]. Тобто за всіма показниками навчальні видання передують в електронному документопотоці. У тематичному сенсі переважають видання з мистецтва, мистецтвознавства, музики та музикознавства.

Проведене дослідження дозволило виявити певні закономірності документного потоку навчальних і навчально-методичних видань в Україні:

- збільшується кількість назв навчальних і навчально-методичних видань, що свідчить про розвиток вітчизняного навчального книговидавництва, підтверджує світову тенденцію до збільшення їх обсягу в документному потоці;
- збільшується середній тираж кожної виданої навчальної книги, що сприяє її широкому розповсюдженню в науково-освітньому просторі;
- спостерігається стала тенденція до збільшення кількості назв і тиражів навчальних та навчально-методичних видань культурно-мистецького спрямування, що свідчить про перспективний розвиток цієї освітньої галузевої системи;
- тематичний контент навчальних і навчально-методичних видань культурно-мистецького профілю характерний трьома основними підсистемами (в порядку зменшення): освіта та культура; книгознавство, преса, поліграфія; мистецтво, мистецтвознавство, остання еволюціонує до збільшення назв видань;
- збільшується частка підручників і навчальних посібників культурно-мистецького спрямування, виданих на базі ВНЗ, що свідчить про розвиток вузівського книговидавництва, спрямованого на задоволення не лише власних (внутрішніх) потреб, а й більш широкої (зовнішньої) аудиторії;
- щороку збільшується потік електронних підручників і навчальних посібників, які органічно співіснують з традиційними друкованими виданнями.

Усі ці закономірності доводять необхідність підвищення якості навчальної книги культурно-мистецького спрямування, дотримання вимог, базованих на системному поєднанні загальної логіки розвитку книжкової справи, а також потреб системи вищої культурно-мистецької освіти.

Якісний аналіз навчальних і навчально-методичних видань культурно-мистецького спрямування. Основою для визначення якості навчальної книги культурно-мистецького профілю є фонд бібліотеки Харківської державної академії культури (ХДАК), співробітники якої на високому професійному рівні ретельно відстежу-

ють, відбирають, придбають, аналітико-систематично опрацьовують, надійно зберігають та надають доступ викладачам і студентам ВНЗ до підручників і навчальних посібників галузевого спрямування. Завдяки цьому означений масив можна вважати ядром фонду (табл. 1).

Таблиця 1

Підручники і навчальні посібники, наявні в бібліотеці ХДАК
(Хронологічні межі — з 1991 — по 2013 рр.)

№ п/п	Тематичні розділи	Всього назв	Видані в Україні	За участю ВНЗ	Автори –викладачі ХДАК
1.	Бібліотекознавство і бібліографія	218	39	23	21
2.	Документознавство	160	83	54	17
3.	Кіно- телемистецтво	71	11	5	1
4.	Книгознавство	86	39	17	4
5.	Культурологія	271	106	42	26
6.	Менеджмент СКД	85	25	16	0
7.	Музейна справа	38	21	11	3
8.	Музичне мистецтво	91	44	22	9
9.	Хореографія	68	22	12	8
10.	Театральне мистецтво	44	31	223	21
Усього		1132	421	225	110

Отже, на 1.04.2013 р. у фонді бібліотеки ХДАК налічувалося 1132 назви підручників і навчальних посібників. Серед них за тематичними розділами: бібліотекознавство і бібліографія — 218 (19,3%), документознавство — 160 (14,1%), кіно- телемистецтво — 71 (6,3%), книгознавство — 86 (7,6%), культурологія — 271 (23,9%), менеджмент соціокультурної діяльності (СКД) — 85 (7,5%), музейна справа — 38 (3,4%), музичне мистецтво — 91 (8,0), хореографія — 68 (6,0%), театральне мистецтво — 44 (3,9).

Отже, за кількістю назв у фонді бібліотеки переважають підручники і навчальні посібники з культурології, бібліотекознавства і бібліографії, документознавства, музичного мистецтва. Найменший відсоток посідають навчальні видання з музейної справи і театального мистецтва. Слід зазначити, що в останні два десятиліття найінтенсивніше видається навчальна книга з культурології, української і світової культури.

Серед 1132 назв аналізованих підручників і навчальних посібників 711 назв (62,8%) надруковано поза межами України, 421 назва (37,2%) — в Україні, тобто майже вдвічі менше. Серед них 225 назв

(19,9%) опубліковано за участю ВНЗ — на їх базі чи рекомендовані до друку вченими радами цих інституцій. Авторами 110 найменувань навчальних видань (9,78%) є викладачі ХДАК. Їх відсоток (48,9%) становить майже половину назв підручників і навчальних посібників, опублікованих ВНЗ. У цьому сенсі можна відзначити суттєвий внесок науково-педагогічного складу ХДАК у розбудову навчальної книги культурного-мистецького спрямування.

Перегляд *de visu* масиву підручників і навчальних посібників культурно-мистецького спрямування здійснювався з метою експертизи їх якості, відповідності навчального матеріалу як навчальній дисципліні, так і навчальній довідковій базі, для оцінки поліграфічного виконання та інших параметрів навчальної книги. Аналіз свідчить, що в цілому переважає якісна продукція, яка органічно поєднує реалізацію вимог як освітньої галузі, так і видавничої справи. Водночас виявлено і певні недоліки в навчальному книговиданні галузевої тематики. Серед основних:

- існування десятків однойменних навчальних посібників з одних і тих же дисциплін;
- наявність навчальних книг в авторській редакції, опублікованих як ВНЗ, так і незалежними видавництвами і видавничими організаціями, які не пройшли процес професійного рецензування, технічного редагування і верстки, не відповідають існуючим стандартам [2; 3; 4; 7; 11; 19];
- більш добротними є книги, надруковані державними видавництвами, вони виділяються своїм поліграфічним виконанням, ґрунтовною редакторською обробкою текстового, табличного й ілюстративного матеріалу, логічністю всіх елементів книги, чітким дотриманням видавничих стандартів, наявністю довідково-пошукового апарату, продуманою анотацією;
- незначна кількість підручників і навчальних посібників з грифом МОН України;
- недостатньо книг, адресованих конкретно бакалаврам, спеціалістам, магістрам;
- тенденція до збільшення навчальних книг монографічного типу, тому інколи складно визначити, до навчального чи наукового виду видань вони належать;

Перелік зауважень можна продовжити, однак і цих достатньо, щоб дійти висновку про необхідність підвищення якості культурно-мистецької навчальної книги.

Отже, одним із основних чинників підготовки фахівців культурно-мистецького профілю, котрі б відповідали вимогам сьо-

годення; були б здатними на високому професійному рівні оцінити реальний стан культурно-мистецької сфери на різних рівнях (світовому, національному, регіональному, галузевому, в окремій установі тощо); здобули б достатньо знань для того, щоб обґрунтувати дієві, інноваційні заходи щодо поліпшення ситуації; фахівців, котрі володіли б усіма фаховими дисциплінами, передбаченими освітнім стандартом чи навчальним планом; могли б ефективно використати здобуті знання на практиці, передбачає наявність базового підручника, підготовленого найавторитетнішим ученим-педагогом (або колективом учених) у даній галузі, на основі якого розробляються навчальні посібники, які, по-перше, деталізують науково-освітні настанови окремих розділів чи тем навчальної дисципліни, по-друге, поглиблюють специфіку змісту й організації навчання з огляду на особливості культурно-мистецької освіти, напрямів, спеціальностей, спеціалізації, підготовки культурно-мистецьких фахівців на різних кваліфікаційних рівнях — бакалавр, спеціаліст, магістр; підручника, який би враховував кращі надбання вітчизняної і світової вищої культурно-мистецької освіти; відповідав би принципам вимогам дидактики вищої школи; вирізнявся б високим науково-теоретичним викладом матеріалу, був зорієнтований на підвищення ефективності самостійної роботи студентів денної, заочної, вечірньої, дистанційної форм навчання.

Процеси підготовки, створення, опублікування і розповсюдження навчальної книги культурно-мистецького спрямування в Україні потребують державної підтримки та певного впорядкування. Серед заходів:

- формування державного замовлення на підготовку пріоритетних підручників і навчальних посібників (у межах спеціальної видавничої серії) для забезпечення базових курсів з освітніх напрямів: театральне мистецтво; хореографічне мистецтво; музичне мистецтво; кіно-телемистецтво; культурологія; менеджмент соціокультурної діяльності; музейна справа і охорона пам'яток історії та культури; книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія; документознавство та інформаційна діяльність. Державне замовлення могло б здійснювати Міністерство культури України;
- активне залучення голів і членів комісій з культури та мистецтва Науково-методичної ради з питань освіти МОН України до підготовки та реалізації нових стандартів освіти з означених напрямів, здійснення експертизи якості підручників і навчальних посібників;

- відновлення при Міністерстві культури України Науково-методичної ради з культури та мистецтва, відтворення грифу Міністерства культури України, що існували в нашій країні впродовж багатьох років і виправдали себе в галузево-освітньому сенсі завдяки активній участі професіоналів, котрі добре знали специфіку підготовки кадрів для культури і мистецтва;
- започаткування в Україні спеціальної видавничої серії (серій) навчальної літератури культурно-мистецького спрямування;
- визначення в межах існуючих або створення нового базового державного видавництва, спеціалізованого на випуску навчальних видань означеного галузево-освітнього напрямку;
- проведення щорічного всеукраїнського конкурсу на кращий підручник, навчальний посібник, навчально-методичний посібник, хрестоматію, словник, енциклопедію, довідник, репертуар галузевого призначення. Усі ці заходи вможливають підвищити не лише індивідуальну, а й колективну відповідальність за якість навчальної продукції, стануть своєрідною запорукою підвищення рівня культурно-мистецької освіти в Україні, сприятимуть її успішній інтеграції в європейській і світовий культурно-мистецький освітній простір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасьев М. Информационные технологии в учебном процессе / Микола Афанасьев, Яна Ромашова // Вища шк. — 2010. — № 10. — С. 49-62.
2. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила : ГОСТ 7.12–93. — [Взамен ГОСТ 7.12–77 ; введ. 1995–07–01]. — М. : Госстандарт России, 1995. — 17 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
3. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — Чинний від 2007–07–01. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — 47 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
4. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполучень, поданих іноземними європейськими мовами : ДСТУ 7093:2009. — Чинний від 2010–04–01. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 83 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
5. Буга П. Г. Учебная литература для высшей школы : (исследование структуры и содержания) / П. Г. Буга // Книга. Исследования и материалы : сборник / Всесоюз. кн. палата. — М., 1986. — Вып. 53. — С. 34-42.
6. Василишин Д.В. Від ручного складання до комп'ютерного набору і верстки / Д.В. Василишин, О.М. Василишин // Поліграфія і видавничі справи. — 2009. — № 2. — С. 69-74.

7. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017–95. — Чинний від 1996–01–01. — К. : Держспоживстандарт України, 1995. — 45 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
8. Громов Є. В. Електронні засоби навчання : сучасні підходи до структури й технологій розроблення / Є. В. Громов, Т. В. Ящун // Теорія і практика управління соц. системами. — 2010. — № 1. — С. 91-98.
9. Друк України (1991-1996) : стат. зб. / уклад. : А. Дудник, Т. Броніцька. — К. : Кн. палати України, 1998. — 48 с.
10. Друк України (2011) : стат. зб. / уклад. : С. Боряк. — К. : Кн. палати України, 2012. — 125 с.
11. Издания. Государственные библиографические указатели. Общие требования : ГОСТ 7.61–90. — Дата введения 01.01.91. — М. : Изд-во стандартов, 1990. — 13 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
12. Карпенко О. О. Трансформація навчальної книги в умовах інформатизації вищої освіти : автореф. дис. канд. пед. наук (07.00.08 — книгозн., бібліотекозн., бібліографозн.) / Карпенко Олена Олексіївна ; Харк. держ. акад. культури. — Х., 2005. — 20 с.
13. Конструювання і змістове наповнення електронних підручників навчально-пізнавальною і операційно-діяльнісною інформацією / В. П. Волинський [та ін.] // Педагогіка і психологія. — 2011. — № 3. — С. 60-75.
14. Корсак К. Який підручник кращий? : до стратегії підручникотворення / К. Корсак // Наук. світ. — 2003. — № 6. — С. 12-13.
15. Костенко І. П. Педагогіка учебної книги / І. П. Костенко // Университетская книга. — 2008. — № 3. — С. 28-32.
16. Кузнецов Ю. Б. Проблеми сучасного підручника / Ю. Б. Кузнецов // Педагогіка і психологія. — 2008. — № 2. — С. 131-134.
17. Кушнарєнко Н. М. Спеціальне документознавство : навч. посіб. для дистанц. навчання / Н. М. Кушнарєнко, Ю. В. Трач ; [за наук. ред. Г. М. Швецової-Водки] ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». — К. : Ун-т «Україна», 2010. — 280 с.
18. Литвинова Л. Г. Креативный подход к оценке учебной литературы / Л. Г. Литвинова, Л. М. Ханжарова // Науч. и техн. б-ки. — 2003. — № 12. — С. 52-56.
19. Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів : затв. наказом МОН України від 27 черв. 2008 р. № 588 // Вища шк. — 2008. — № 8. — С. 105-109.
20. Никитина Г. Я. Экспертиза учебных изданий — гарантия качества учебно-методической литературы / Г. Я. Никитина // Культура : управление, экономика, право. — 2009. — № 1. — С. 33-34.
21. Огурцов А. П. Підручник як технологія процесу оволодіння необхідною системою знань, умінь і навичок / А. П. Огурцов, Л. М. Мамаєв, В. В. Заліщук // Нові технології навчання. — 2004. — Вип. 36. — С. 3-9.

22. Рубан Д. С. Учебная книга для высшей школы в обществе знаний / Д. С. Рубан // Румянцевские чтения — 2011 : Материалы междунар. науч. конф. (19-21 апр. 2011) / Рос. гос. б-ка ; [сост. М. Е. Ермакова]. — М., 2011. — В 2 ч., Ч. 2. — С. 73-77.
23. Сипченко О. Генезис досліджень із проблеми створення навчально-педагогічної літератури : (друга половина XIX — початок XXI ст.) / Ольга Сипченко // Рід. шк. — 2007. — № 9. — С. 64-66.
24. Сищенко С. В. Навчальні видання як об'єкти видавничої діяльності вищих навчальних закладів / С. В. Сищенко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури ; [ред. кол. : В.М. Шейко та ін.]. — Х., 2008. — Вип. 23. — С. 185-192.
25. Фіялка С. Б. Редагування навчальної літератури з культурознавства для вищої школи : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій (27.00.05 — теорія та історія видавничої справи) / Фіялка Світлана Борисівна ; Нац. техн. ун-т України «Київськ. політехн. ін-т». — К., 2012. — 18 с.